

К. В. Багмет

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

У статті здійснена характеристика ризик-менеджменту як фактору економічної ефективності банківського страхування. Обґрунтовано необхідність розробки методики оцінки ефективності ризик-менеджменту в банку та проведення такого аналізу страховою компанією при прийнятті управлінських рішень щодо співпраці з комерційними банками.

Ключові слова: *ризик-менеджмент, банківське страхування, оцінка ефективності, поліс комплексного банківського страхування (ВВВ), фінансові ризики.*

К. В. Багмет

РИСК-МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМЕ БАНКОВСКОГО СТРАХОВАНИЯ

В статье осуществлена характеристика риск-менеджмента как фактора экономической эффективности банковского страхования. Обосновано необходимость разработки методики оценки эффективности риск-менеджмента в банке и проведения такого анализа страховой компанией при принятии управленческих решений относительно сотрудничества с коммерческими банками.

Ключевые слова: *риск-менеджмент, банковское страхование, оценка эффективности, полис комплексного банковского страхования (ВВВ), финансовые риски.*

K. Bagmet

RISK MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF BANK INSURANCE

The article offers the characteristics of risk management as a factor of economic efficiency of bank insurance. It substantiates the necessity of developing the methodology for the assessment of the efficiency of risk management in banks and the

execution of such analysis by insurance companies while making managerial decisions regarding their cooperation with commercial banks.

***Key words:** risk management, bank insurance, efficiency assessment, complex bank insurance policy, financial risks.*

Постановка проблеми. Ефективність системи банківського страхування нерозривно пов'язано з розвитком такого сегмента фінансового ринку, як банківський. Поступово зростаючий рівень розробки банківсько-страхових продуктів, кількість учасників банківського страхування на світовому фінансовому ринку свідчать про активізацію інтеграційних процесів між банками і страховиками. Взаємодія цих фінансових інституцій дозволяє у результаті значно мобілізувати внутрішні інвестиційні ресурси, захистити національну фінансову систему від наявних ризиків, а також зберегти капітал країни. У свою чергу успішна банківсько- страхова інтеграція залежить від наявності в учасників ефективно налагодженої системи управління ризиками, що дозволить мінімізувати потенційні збитки як комерційних банків, так і страхових компаній. Підвищується увага до проблем удосконалення системи ризик-менеджменту в банках з боку національних та міжнародних наглядових органів, аудиторів, інвесторів.

Діяльність банків повинна здійснюватися в умовах застосування адекватного та ефективного організаційно-інформаційного забезпечення ризик-менеджменту, а отже, у системі «банк- страхова компанія», страховик має досить зважено підходити до оцінки ефективності системи управління ризиками. Фінансово-економічна криза та її наслідки для більшості вітчизняних, закордонних банків та страхових компаній поставили під сумнів адекватність та ефективність сучасного фінансового менеджменту в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У загальній теорії управління ризиками існують значні наукові напрацювання таких зарубіжних та вітчизняних вчених зі сфери фінансового менеджменту, банківської справи, страхування, теорії прийняття управлінських рішень, як В. Базилевич, К. Базилевич

[1], І. Балабанов [2], В. Вітлінський [3], І. Волошин [4], В. Гранатуров [5], Л. Примостка [6], П. Роуз [7], Дж. Сінкі [8].

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Враховуючи вагомість існуючих наукових розробок вчених щодо різних аспектів функціонування систем управління ризиками в банку та страховій компанії, варто відзначити, що на сьогоднішній день практично відсутні дослідження щодо механізмів взаємодії та взаємозв'язку систем ризик-менеджменту в банківському страхуванні. Не достатньо розробленими залишаються питання оцінки ефективності ризик-менеджменту в системі «банк-страхова компанія» як в теоретичному, так і методично-практичному аспектах.

Метою статті є визначення ролі ризик-менеджменту в організації ефективного механізму банківського страхування та обґрунтування необхідності розробки методології оцінки ефективності системи управління ризиками в комерційному банку.

Виклад основного матеріалу. Світова глобалізація економіки сприяла виникненню інтеграційних процесів на ринку фінансових послуг, що супроводжуються активізацією взаємного проникнення банківського та страхового ринків. Головним фактором зближення учасників фінансового ринку є постійно зростаюча потреба комерційних банків у страхуванні фінансових та операційних ризиків, що характеризують їх діяльність. Крім цього, за рахунок розробки та впровадження нових банківсько-страхових продуктів учасники інтеграції мають можливість суттєво розширити клієнтську базу та утримати існуючу, забезпечити отримання додаткових доходів, і в кінцевому підсумку сформувані конкурентні переваги щодо розширення частки на ринку фінансових послуг і можливостей створення значних фондів грошових коштів.

Поступовий розвиток інтеграційних процесів у діяльності комерційних банків та страхових компаній підтверджується отриманими результатами дослідження, яке було проведене рейтинговим агентством Росії «Експерт РА» щодо привабливих видів бізнесу для страхових компаній (рис. 1).

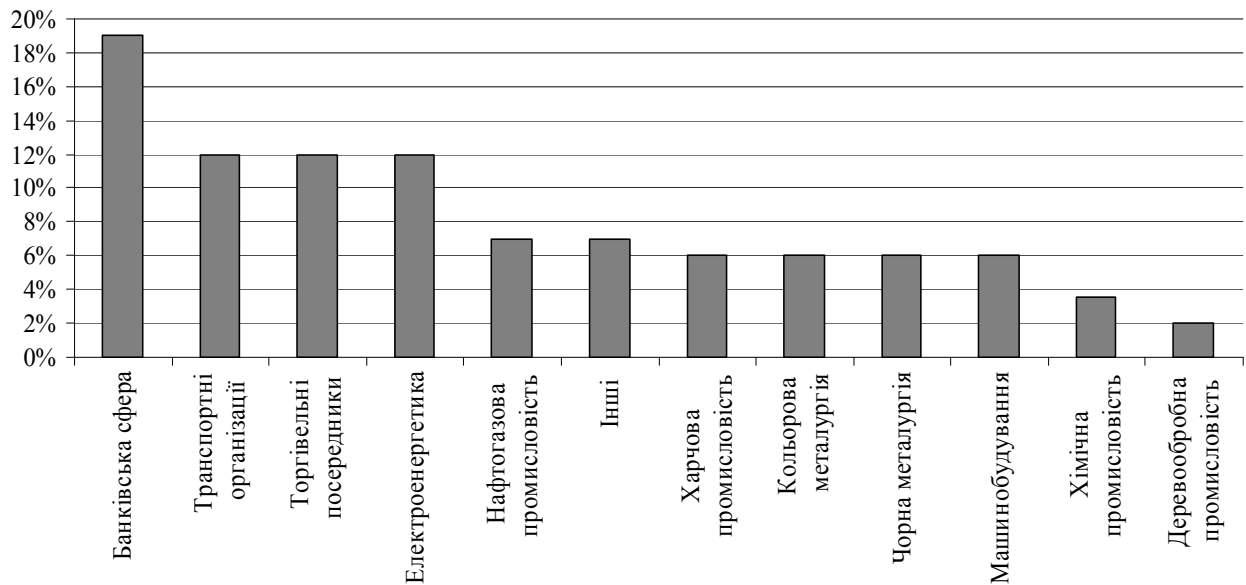

Рисунок 1 – Види бізнесу за рівнем привабливості для страховиків [9]

Так, у проведеному опитуванні 200 найбільших страхових компаній безумовним лідером є банківський бізнес – майже 19%. Тому не дивно, що на Західноєвропейському, Північноамериканському та Азійському ринках банківського страхування вже більше 20 років активно взаємодіють комерційні банки та страхові компанії. При цьому найчастіше зазначені фінансові установи співпрацюють при страхуванні майна позичальників, що передається в заставу отриманих кредитів та у процесі розміщення в банку резервів страховиків. У даному випадку, банк отримує у своє управління активи страховика, забезпечує їх збереження та повернення; страховик отримує від клієнтів банку страхові премії і забезпечує страхове покриття збитків внаслідок реалізації визначених ризиків, ймовірність настання яких розраховується окремо. Це є найпоширеніші спільні послуги банків та страхових компаній на російському та вітчизняному ринках банківського страхування, що не потребують інтеграції бізнес-процесів установ та тісної координації дій систем управління ризиками.

Перспективними напрямками спільної банківської та страхової діяльності є такі сегменти, як страхування фінансових ризиків банків та комплексне банківське страхування. Що стосується останнього, то більш тісні фінансово-економічні та операційно-технологічні взаємозв'язки між учасниками інтеграції

починають формуватися при страхуванні майнових інтересів самого банку та страхуванні банківських ризиків у комплексі. Тобто мова йде про поширений на Заході поліс комплексного банківського страхування – Banker's Blanket Bond (BBB). Об'єктом такого виду страхування є майнові інтереси банку, пов'язані з володінням, використанням та розпорядженням майна, що йому належить, а також з грошовими коштами та іншим майном, що передані партнерами, клієнтами даному банку у межах здійснюваної ним діяльності на підставі отриманої банківської ліцензії [15]. Варто відзначити, що страхування фінансових ризиків банку та програма BBB передбачають тісну кооперацію діяльності комерційних банків та страховиків у сфері ризик-менеджменту. Система взаємозв'язків та взаємозалежностей між ризик-менеджментом в банку та управлінням ризиками в страховій компанії наочно зображена на рис. 2.

Механізм управління ризиками в банківському страхуванні зі сторони банку передбачає розробку та впровадження комплексу організаційно-економічних заходів, що передбачають ідентифікацію, оцінку, контроль, моніторинг та попередження банківських ризиків; фінансування відповідних заходів щодо попередження, компенсації та ліквідації негативних наслідків реалізації страхових випадків [5, 6]. Одним з ефективних інструментів контролю ризиків є страхування. Як було з'ясовано вище, страховик у системі «банк-страхова компанія» при страхуванні банківських ризиків має два альтернативні варіанти: страхування фінансових ризиків (кредитний, валютний, ліквідності, процентний, ринковий) або комплексне банківське страхування. Особливістю реалізації програм зі страхування фінансових ризиків або BBB у системі банківського страхування є те, що максимальний ефект від взаємодії такого роду може бути досягнутий лише у процесі якісно налагодженої взаємодії ризик-менеджерів банку з відповідними особами страхового ризик-менеджменту. При цьому, під страховим ризик-менеджментом розуміємо цілеспрямовану діяльність страхової компанії щодо розробки та впровадження програм страхового захисту банку, що може передбачати повне або часткове покриття банківських ризиків (див. рис. 2).

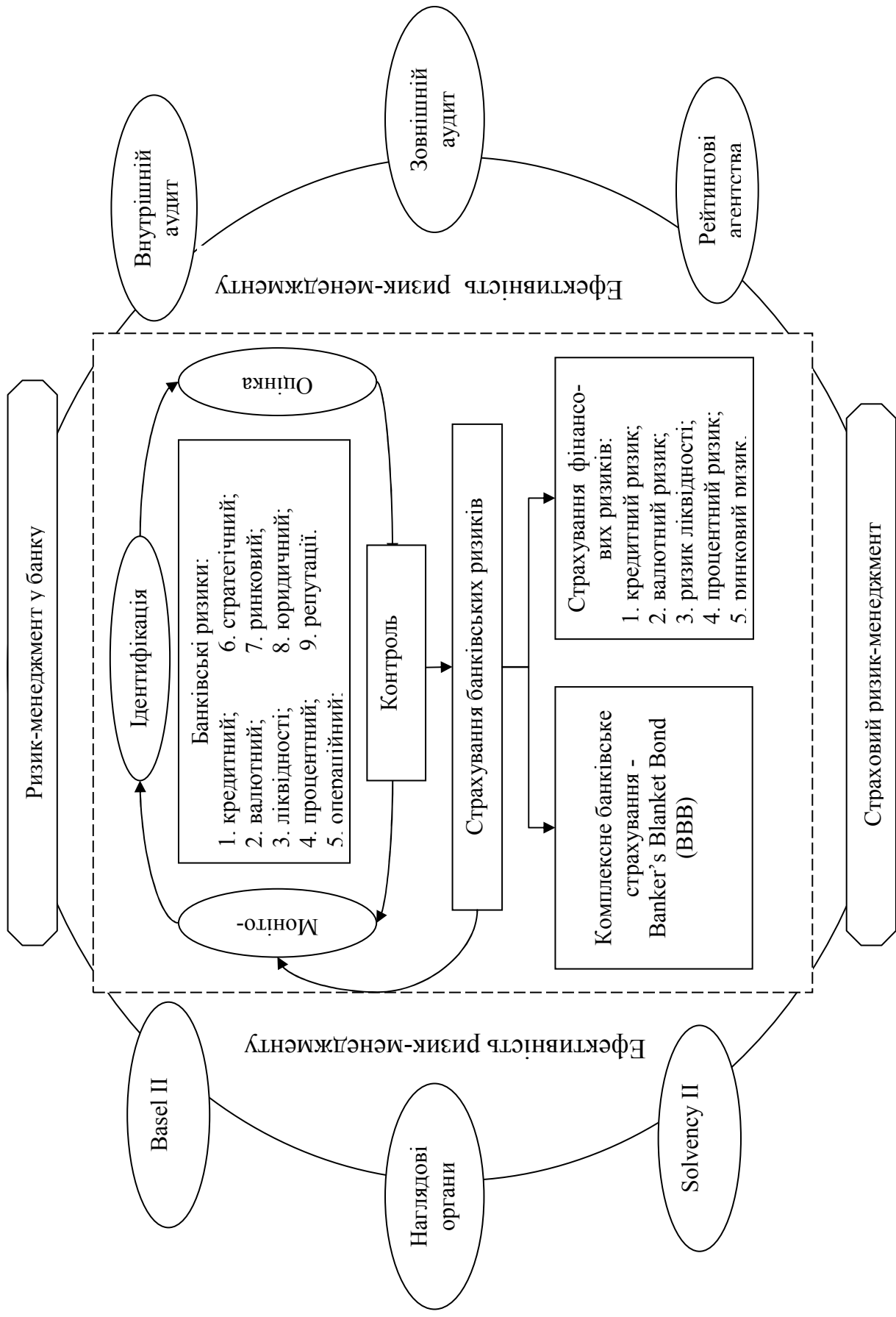

Рисунок 2 – Ризик-менеджмент у системі банківського страхування (авторська розробка)

Основним завданням страхового ризик-менеджменту в системі банківського страхування є максимально чітко визначення щодо трьох груп ризиків [1]. До першої належать ризики, що можуть бути залишені на самострахування банку при впевненості в ефективності функціонування банківського ризик-менеджменту. А відповідно друга і третя група стосуються ризиків, що мають бути передані страховику та таких, що потребують впровадження комплексу превентивних заходів щодо попередження їх настання. У даному випадку ефективність ризик-менеджменту в банку може розглядатися як важливий фактор підвищення економічної ефективності банківського страхування в цілому, а отже є важливою складовою механізму інтеграції банківської та страхової діяльності. Крім цього, перед впровадженням в банку комплексного банківського страхування (ВВВ), страховики досить ґрунтовно та жорстко підходять до оцінки банківських ризиків та перевірки ефективності наявної системи ризик-менеджменту в банку.

Крім страховиків, в ефективному функціонуванні системи управління ризиками в комерційному банку зацікавлені такі суб'єкти:

Рейтингові агентства. Враховуючи, що ризик-менеджмент на даний момент часу вважається одним із найважливіших компонентів корпоративного управління банку і безпосередньо впливає на ринкову вартість фінансової установи, міжнародні рейтингові агентства, такі як Standard & Poor's (з 2004 року), Moody's, Fitch (з 2008 року) враховують оцінку ефективності системи ризик-менеджменту під час визначення кредитного рейтингу банку. Даний рейтинг є важливим для іноземних страхових компаній, адже він суттєво може вплинути на прийняття страховиком рішення щодо подальшої взаємодії з комерційним банком.

Служби внутрішнього та зовнішнього аудиту при проведенні незалежної періодичної перевірки та оцінки адекватності системи вимірювання ризиків у банківській установі. Комплекс критеріїв такої оцінки має складати програму аудиторської перевірки.

Наглядові органи. Активізація інтеграційних та глобалізаційних процесів між внутрішніми та зовнішнім ринками страхових та банківських послуг обумовила формування уніфікованих міжнародних вимог щодо контролю за діяльністю

фінансових посередників та суттєве посилення вимог з боку національних наглядових органів. Початково головною метою зближення банківського та страхового ринків є зниження рівня ризиків, що безпосередньо супроводжують діяльність банківських установ. Проте, з поступовим розвитком фінансового ринку зв'язки між банками та страховиками поглиблюються; відносини переходять на значно вищий рівень та виходять на міжнародний рівень. При цьому системи банківського та страхового ризик-менеджменту починають тісно взаємодіяти та переплітатися. Відбувається конвергенція банківського та страхового капіталу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, підвищується концентрація фінансових ресурсів в одній високо інтегрованій установі. З одного боку, страхування ризиків банку підвищує його платоспроможність. З іншого, банківсько-страхова інтеграція здійснює суттєвий вплив на фінансову стійкість ринку фінансових послуг як на національному, так і на світовому рівні. Дуалістичність процесу банківсько-страхової інтеграції з точки зору контролю за ризиками потребує відповідної дво-рівневої системи нагляду та регулювання. Так, банківський нагляд є невід'ємною частиною контролю з боку Національного банку України за діяльністю комерційних банків, що сприяє створенню високо капіталізованої та стабільної внутрішньої банківської системи. З іншої сторони, контроль за рівнями адекватності та достатності капіталу банківської установи з боку центрального банку здійснюється нерозривно з проведенням оцінки ефективності ризик-менеджменту відповідно до міжнародних вимог Basel II. Це дозволяє забезпечувати підтримання необхідних рівнів платоспроможності та ліквідності банку, який має на меті бути учасником банківсько-страхової інтеграції. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг проводить нагляд за діяльністю страховика з метою контролю за рівнем платоспроможності страхової компанії, враховуючи при цьому також міжнародні вимоги Solvency I, II (див. рис. 2).

У Великобританії, Австралії, Канаді, Сінгапурі, Японії, Данії на даний момент часу нагляд за діяльністю фінансових установ здійснюється вже на консолідованій основі – через мегарегулятора фінансового ринку. Необхідність створення відповідного наглядового органу, що здійснював би контроль за банками, страхо-

вими компаніями саме як учасниками інтеграції фінансових відносин в Україні лише розглядається. Адже впровадження в дію мегарегулятора потребує відповідного високого рівня розвитку фінансового ринку в країні, чим поки що не може характеризуватись Україна. Проте в перспективі, дане нововведення може розглядатися додатковим інструментом суттєвого зниження ризиків від взаємопроникнення банківського та страхового бізнесу в рамках фінансового ринку.

Незважаючи на широке коло суб'єктів, зацікавлених в ефективному функціонуванні системи управління ризиками, огляд теоретичних та практичних джерел інформації з даного питання свідчить про практичну відсутність науково-обґрунтованих розробок щодо методології проведення оцінки ефективності ризик-менеджменту в банку. Дана проблема набула значного інтересу з боку банкірів на даний момент у зв'язку з новими рекомендаціями Базелю II «Міжнародна конвергенція вимірювання капіталу та стандарти капіталу: нові підходи» [11] щодо необхідності проведення такої оцінки.

Внутрішню ефективність системи управління ризиками Standard & Poor's оцінює за чотирьохбальною шкалою – слабка, адекватна, сильна, відмінна [12]. Основні критерії такої оцінки згруповані в 4 групи: культура управління ризиками; існуючий контроль; готовність до реалізації ризиків; стратегічне управління ризиками. Дана модель відрізняється від формального підходу і направлена більше на внутрішню оцінку ефективності системи управління ризиками, ніж на зовнішню констатацію факту її наявності чи відсутності. На нашу думку, серйозним недоліком такої методики є концентрація моделі рейтингового агентства Standard & Poor's не на ризиках, що характерні саме для банківської діяльності, та регіональній специфіці, а на загальних ризиках для всіх галузей та всіх країн.

Щодо практики оцінки ефективності ризик-менеджменту банків рейтинговим агентством Росії „Експерт РА”, то у 2007 році була проведена перша офіційна сертифікація якості систем управління ризиками 11 російських банків, а у листопаді 2008 року їх кількість зросла до 27. Процес сертифікації передбачає здійснення аналізу процедур та якості управління кредитними, операційними, ринковими ризиками та ризиками ліквідності, за кожним з яких оцінюються наступні

параметри: ідентифікація ризиків; оцінка; методи управління та моніторингу, контролю за ризиками; результативні показники.

Що стосується національного досвіду, то Українське національне рейтингове агентство „Кредит-рейтинг” лише у січні 2008 року створило Службу управління ризиками – спеціальний підрозділ, що надає консультаційні послуги у сфері ризик-менеджменту, аналітичну та організаційну підтримку у створенні та розвитку цілісної системи управління ризиками в банках, страхових та лізингових компаніях [13]. За даними офіційного сайту агентства „Кредит-рейтинг” у майбутньому планується здійснення даним підрозділом оцінки існуючої системи ризик-менеджменту клієнта.

На даний момент не існує науково обґрунтованих методик проведення оцінки ефективності ризик-менеджменту банку. На нашу думку, в даному випадку ефективність є багатомірною величиною, що залежить від таких чинників, як ефекти від впровадження системи управління кожним окремим банківським ризиком, виражені у вартісному еквіваленті; якісних критеріїв, що можуть бути оцінені кількісно та сформовані у попередніх дослідженнях [10]. Не зважаючи на складність розробки фінансових коефіцієнтів, витратність (особливо часу) і громіздкість методів економетричного підходу, оцінити ефективність ризик-менеджменту банку в системі банківського страхування можливо за допомогою параметричних методів (метод стохастичної межі, метод без специфікації, метод густої межі) та непараметричних методів (метод вільного розташування оболонки, індекси продуктивності, аналіз середовища функціонування).

Висновки. В умовах постійно зростаючого рівня конкуренції, наявних законодавчих обмежень у здійсненні банківської та страхової діяльності, високого рівня фінансових ризиків, що супроводжують діяльність банків, на фінансовому ринку активізувались процеси банківсько-страхової інтеграції. Ефективність впровадження банками та страховиками комплексного банківського страхування та страхування фінансових ризиків безпосередньо залежить від ефективно налагодженої системи ризик-менеджменту в банку. Подальших наукових досліджень потребують теоретичні та практичні аспекти розробки та апробації методики про-

ведення оцінки ефективності системи управління ризиками в комерційному банку, що може бути запропонована для використання страховим компаніям.

Список літератури

1. Базилевич, В. Д. Страхова справа: монографія / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. - 6-те вид., стер. - К. : Знання, 2008. - 351 с. - ISBN 978-966-346-438-1.
2. Балабанов, И.Т. Риск-менеджмент [Текст] / И. Т. Балабанов. - М. : Финансы и статистика, 1996. - 192 с. - ISBN 5-279-01294-7.
3. Вітлінський, В. В. Аналіз, оцінка, моделювання економічного ризику [Текст] / В. В. Вітлінський. - К. : Демур, 1996. - 212 с. - ISBN 966-574-019-9.
4. Волошин, И. В. Оценка банковских рисков: новые подходы [Текст] : / И. В. Волошин. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 216 с. – ISBN: 966-521-281-8.
5. Гранатуров, В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения [Текст] : учебное пособие / В. М. Гранатуров. – М. : Дело и сервис, 1999. – 112 с. – ISBN - 5-8018-0060-3.
6. Управління банківськими ризиками [Текст] : навч. пос. / Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ "КНЕУ ім. Вадима Гетьмана"; ред. Л. Примостка. - К.: КНЕУ, 2007. - 600 с. - ISBN 978-966-483-001-7.
7. Роуз П.С. Банковский менеджмент [Текст] : Пер.с англ.со 2-го изд. – М. : Дело, 1997. – 768 с. – ISBN 5-7749-0048-7.
8. Синки, Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг [Текст] : научное издание. / Дж. Синки. – Изд. 2-е., перераб. и доп. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1024 с. – ISBN 5-9614-0344-0.
9. Аналитическая записка «Страхование в системе риск-менеджмента» [Электронный ресурс] : / «Эксперт РА». – Режим доступа : <http://www.raexpert.ru/ratings/banks/procedure/method> – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
10. Белова І. В. Проблеми оцінки ефективності діяльності підрозділу з ризик-менеджменту в банку / І. В. Белова, К. В. Багмет // Економіка: проблеми теорії

та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 247 : в 6 т. – Т. V.– Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – 288 с.

11. Международная конвергенция измерения капитала и стандартов капитала: Уточненные рамочные подходы [Электронный ресурс] : перевод Центрального банка России. – Режим доступа : <http://www.cbr.ru/td/Basel.pdf>. – Загл. с экрана.

12. Методика сертифікації рівня якості системи ризик-менеджменту організацій [Електронний ресурс] : / рейтингове агентство Standard and Poors. – Режим доступу : <http://www.standardandpoors.com/prods/RatingScaleServices.pdf/> – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

13. Функціонування Служби з управління ризиками у структурі рейтингового агентства «Кредит-рейтинг» [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.credit-rating.com.ua/AnalyticsNews.html/> – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

14. Энциклопедия финансового риск-менеджмента : научное издание. – Изд. 2-е., перераб. и доп. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. – 878 с. – ISBN 5-9614-0285-1.

15. Violaris Y. Bancassurance in Practice / Yiannis Violaris // Munich Re Group. – 2001. – 40 p.